

เทศกาลสงกรานต์ ตามปฏิทินโหราศาสตร์ของชาวล้านนานั้น จะถือเอาวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษซึ่งจะไม่ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ตามประกาศ ของทางการเสมอไปโดยจะมีวันต่างๆและมีพิธีกรรม และการละเล่นหลายอย่างที่เกี่ยวของกัน เริ่มจาก

วันสังกรานต์ล่อง ต้นเค้าของคำนี้มาจาก ภาษาสันสกฤตซึ่งออกเสียงแบบล้านนาว่า “สัง-ขาน”ซึ่ง ทำให้มีผู้เลยเข้าใจว่าเป็นสังขารได้ด้วยและวันสังขานล่องนี้คือวันที่พระ อาทิตย์โคจรไปสู่ตราศีมีนจะย่างเข้าสู่ราศีเมษ ตามความเชื่อแบบล้านนา กล่าวกันว่าในตอนเช้ามีตของวันนี้ปู่สังขาน ย่าสังขาน จะนุ่งห่มเสื้อผ้าสีแดง สยายผมล่องแพไปตามลำน้ำ ปู่หรือย่าสังขาน นี้ จะนำเอาสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาตามตัวมาด้วย จึงต้องมีการยิงปืนจุดประทัดหรือทำให้เกิดเสียงดังต่างๆนัยว่าเป็นการไล่สัง ขาน และถือกันว่าเป็นที่ไชยชัยปู่หรือย่าสังขานแล้วนั้นจะมีความขลังมาก ในวันนี้ตั้งแต่เช้าตรู่จะมีการปิดกวาดบ้านเรือนให้สะอาดซักผ้าที่นอนออกไปตากเก็บกวาดและเผาขยะมูลฝอยผู้หญิงก็จะมีการตำหัว(สระผม)เป็นกรณีพิเศษ ในวันสังขานล่องนี้ยังไม่มีพิธีทางศาสนาจะมีแต่เพียงผู้ใหญ่บางท่าน อาจเรียกลูกหลานมาพร้อมกันแล้วให้หันหน้าไปทางที่ที่โหรากำหนดแล้วกล่าวคำว่า สัพพะเคราะห์ สัพพะอุปาทัว สัพพะพยาธิโรคา ทั้งมวลจุงตกไฟกับสังขานในวันนี้ยามนี้เน้อ และวันนี้เองจะเป็นวันเริ่มต้นการเล่นรดน้ำสงกรานต์เป็นต้นไปจนสิ้นสุดช่วง เทศกาลสงกรานต์

จาก วันสังขานล่อง ต่อมาก็คจะเป็นวันเนา หรือวันเนาชาวบ้านจะพากันไปซื้อของทำบุญ เมื่อถึงเวลาบ่ายก็จะมีภรรยาเข้าวัด นำมากรวมกันทำเป็นเจดีย์ โดยถือว่าเป็นการนำภรรยาทดแทนในส่วนที่ติดเท้าของตนออกจากวัด ซึ่งเหมือนกับภรรยาจากวัด และที่บ้านชาวบ้านก็จะนำกระดาษสีต่างๆมาตัดทำเป็นตุ๊กหรือธงนั่นเอง มาติดกับกันต้นเชิง เพื่อเตรียมนำมาปักที่เจดีย์ทรายในวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันพญาวัน วันเนานี้อาจเรียกอย่างหนึ่งว่า วันดา เพราะเป็นวันที่ ดา (วันที่จัดเตรียมของต่างๆที่จะนำไปทำบุญ) และเป็นความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของชาวล้านนาในวันเนานี้ถือเป็นวันที่ห้าม กระทำในสิ่งที่ไม่เป็นมงคลโดยเฉพาะห้ามค้าทอทะเลาวิวกันกล่าวกันว่าผู้ใด ที่ค้าทอผู้อื่นในวันนี้หรือทะเลาวิวกันจะไม่ดีหรือเป็นอับมงคลไปทั้งปี (เด็กหนุ่มสาวมักจะชอบเย้าแหย่คนเผาหรือผู้ใหญ่ให้ปลั่งเปลือดออกมาแล้ว เด็กก็จะบอกว่าวันนี้ห้ามค้ากัน)

วัน ต่อไปคือวันพญาวัน ซึ่งถือเป็นวันเถลิงศกเริ่มต้นจุลศักราชใหม่ เป็นวันที่มีการทำบุญทางศาสนาแต่เช้าตรู่จะนำเอาสารอาหารควหาหวานไปทำบุญ ที่วัด ตานขันข้าว(ถวายสังฆทาน) ให้ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้วต่อจากนั้นก็พากันนำตุ๊กที่ทำไว้ไปปักบน เจดีย์ทราย ซึ่งถือว่ามีอันสงฆ์สามารถช่วยให้ผู้ที่ตายที่มีบาปหนักถึงขั้นตกนรกนั้น สามารถพ้นจากนรกได้โดยที่ชายตุ๊กจะได้พ้นตัวผู้ตกนรกนั้นแล้วดึงพันจากขุม นรกขึ้นมา ในช่วงบ่ายก็จะเข้าสู่ประเพณีการตำหัวหรือการระดมเผาผู้แก่ บิดามารดา ญาติพี่น้องผู้มีอาวุโส เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษอันเนื่องจากที่อาจได้ประพฤติในสิ่งที่ไม่สมควรต่อ ท่านเหล่านั้น

ในวันที่4เรียกว่าวันปากปี เป็นการเริ่มต้นปีชาวบ้านจะตำหัววัด การระเจ้าอาวาสที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันตำหัวเจ้าบ้าน (ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน) ตลอดจนทำพิธี “แปลงบ้าน” หรือสงเคราะห์บ้าน เริ่มต้นด้วยการขึ้นท้าวทั้งสี่ บูชาท้าวจตุโลกบาลก่อน แล้วจึงนิมนต์พระมาเจริญพุทธมนต์ตกเย็นก็จะทำพิธีบูชาเทียน คือนำเทียนที่มีไส้ทำด้วยกระดาษเขียนเลขยันต์มาจุดบูชาพระพุทธรูป

วันที่5 ถือว่าเป็นวัน ปากเดือน เป็นวันเริ่มต้นของเดือนใหม่ นิยมส่งเคราะห์ต่างๆ เช่น ส่งชน ส่งถนส่งเคราะห์นรา เป็นต้น ส่วนการตำหัวนั้น จะดำเนินต่อไปได้ตลอดเดือนเมษายน

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเพณีดำหัวล้านนา

1. ประเพณีดำหัวเป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลขึ้นปีไหม จะไม่มีการดำหัวก่อนขึ้นปีไหม แต่จะเริ่มดำหัวตั้งแต่วันที่ 15 เมษายน จนถึงสิ้นเดือน
2. ประเพณีดำหัว เป็นประเพณีที่ผู้น้อย คารวะผู้เฒ่าผู้แก่เพื่อขอขมาหากได้ล่วงเกินในช่วงปีที่ผ่านมาและขอพรปีใหม่จากท่าน ไม่มีประเพณีผู้น้อยให้พรผู้ใหญ่
3. วิธี ดำหัว ลูกหลานเอาผ้า(ปัจจุบันเป็นของอื่นประกอบ)ดอกไม้ธูปเทียนอย่างละ 1 คู่สำหรับ 1 คนและน้ำขมิ้นส้มป่อยซึ่งผู้เฒ่าผู้แก่จะเอามืออ้วกน้ำส้มป่อยลูบศีรษะเอง ประเพณีล้านนาไม่มีการรตมือผู้ใหญ่

ข้อมูลจาก วารสาร ทองกวาว ฉบับที่ 13 ปีที่ 13 หลัง มีนาคม 2543 วารสาร เชียงใหม่ ปรีทัศน์ ฉบับปฐมฤกษ์ เมษายน 2543 แม่ลม บ้านช่าง อ.แม่ริม เชียงใหม่

ขอบคุณข้อมูลจาก http://www.geocities.com/lanna_thai/html/artcul/index2.htm